

**TRABAJO FINAL DE GRADO EN TRADUCCIÓN E
INTERPRETACIÓN**

TREBALL FINAL DE GRAU EN TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

Departament de Traducció i Comunicació

TÍTULO/TÍTOL

La traducció del discurs indirecte lliure.
Anàlisi i comparació d'uns fragments de *Mrs.*
Dalloway/La senyora Dalloway

Autor/a: Teresa Pitarch Porcar

Tutor/a: Josep Manuel Marco Borillo

Fecha de lectura/Data de lectura: juliol 2014

Resumen/Resum:

Aquest treball intenta donar una mica més de visibilitat a la problemàtica traductològica de la traducció del discurs indirecte lliure (DIL), un mode de representació del discurs enormement utilitzat en la literatura anglesa que es troba a cavall entre el discurs directe (DD) i el discurs indirecte (DI). En primer lloc, es realitza una petita contextualització sobre l'obra (*Mrs. Dalloway*) i l'autora (Virginia Woolf); a continuació, s'explica en què consisteix el DIL i, d'altra banda, es donen algunes pautes per poder identificar-lo correctament.

Es passa, aleshores, a l'anàlisi i la comparació d'uns fragments de l'obra de Virginia Woolf *Mrs. Dalloway* i la seua traducció al català, realitzada per Dolors Udina, *La senyora Dalloway*. Mitjançant aquesta tasca s'observa que quan el DIL s'utilitza en el TO per a representar els pensaments, s'ha aconseguit reproduir també en el TM. D'altra banda, els fragments on es representa la parla també s'han aconseguit reproduir en major o menor grau en DIL en el text en català en molts casos. Finalment, cal destacar que els demostratius de proximitat, els adverbis locutius i els adverbis de temps propis del DD combinats amb verbs en passat o verbs propis del DI encara es resisteixen un poc a la traducció.

Palabras clave/Paraules clau:

Traducció, discurs indirecte lliure, Virginia Woolf, anglès-català.

Índex

1. Introducció.....	3
2. Contextualització.....	4
3. El discurs indirecte lliure.....	5
4. El DIL en <i>Mrs. Dalloway</i> / <i>La senyora Dalloway</i>	9
5. Conclusions	19
6. Bibliografia.....	21
7. Annex	22

1. Introducció

La traducció del discurs indirecte lliure (DIL) és una dificultat amb què els traductors es troben moltes vegades a l'hora d'enfrontar-se a un text literari en anglés. Tot i així, són pocs els estudis que recullen aquesta problemàtica i per això s'ha decidit, aquí, elaborar un treball descriptiu sobre aquest mode de representació del discurs.

Virginia Woolf és l'autora que s'ha triat per a dur a terme aquest projecte, ja que, a banda de ser una de les escriptores més importants en llengua anglesa, mostra una gran mestria en la utilització del DIL i la seua combinació amb altres modes discursius. Concretament, s'han analitzat alguns fragments de l'edició de Penguin Books de 1992 de *Mrs. Dalloway* i, posteriorment, s'han comparat amb la traducció al català que va realitzar Dolors Udina i que va publicar el juliol de 2013 l'editorial RBA La Magrana, la qual ha guanyat el premi Crítica Serra d'Or a la millor traducció de l'any. No s'ha pogut delimitar l'anàlisi només a una part del llibre a causa que no hi ha capítols ni tampoc passatges realment delimitats; així doncs, s'han triat els fragments que s'han cregut més convenients per a analitzar aquesta problemàtica traductològica, com ara fragments on el DIL es combina amb altres modes de representació del discurs i d'altres on el DIL no només representa el pensament sinó també la parla. Pel que fa a la representació dels pensaments, potser la traducció ha aconseguit amb més èxit mantenir el DIL, ja que aquesta pràctica també és freqüent en la nostra llengua; el que no és tan habitual en català és la representació de la parla mitjançant aquest mode discursiu i, tal vegada, la traductora s'haja trobat en dificultats a l'hora d'intentar transmetre el mateix efecte que el text original.

Per tant, l'objectiu d'aquest treball és comparar el text original amb la seua traducció al català per tal d'esbrinar com s'ha traduït el DIL en cada cas i si aquestes decisions han aconseguit causar en el lector meta el mateix efecte que en el lector original.

2. Contextualització

Abans de passar a comentar el DIL i els passatges seleccionats, es realitzarà una petita contextualització de l'autora i de l'obra per facilitar la lectura dels fragments analitzats.

Virginia Woolf fou, junt amb altres autors com Joyce, Mann o Kafka, una de les grans renovadores de la novel·la moderna; les seues primeres obres ja mostren la seua intenció de trencar amb els motlles narratius anteriors. La principal característica d'aquesta autora és la mestria amb què utilitza el flux de consciència en les seues obres, i una de les més importants és *La senyora Dalloway*.

Moltes vegades s'ha comparat *La senyora Dalloway* amb l'*Ulisses* de Joyce, ja que totes dues històries es desenvolupen en un sol dia. La novel·la que aquí ens ocupa tracta sobre un dia en la vida de Clarissa Dalloway, que està preparant una festa per a aquell mateix vespre. Finalment, descobrim que la festa és només un element secundari i que el que realment ens conta l'obra són les emocions i reflexions que experimenten la protagonista i els altres personatges que l'envolten (el seu antic amor Peter, la seua amiga de la infància Sally, el seu marit Richard, la seua filla Elisabeth, etc.). D'altra banda, també hi trobem un personatge en el qual molts autors han vist alguns aspectes personals de Woolf: Septimus Warren Smith, un excombatent de la Primera Guerra Mundial amb problemes psicològics que, finalment, se suïcidarà. Aquest fet, en un principi, entelarà la festa de Clarissa, però, després, la farà reflexionar sobre la seua pròpia existència.

Com ja s'ha comentat, s'ha escollit aquesta novel·la perquè és una de les més importants de Virginia Woolf i perquè l'autora aconsegueix, gràcies a l'ús virtuós del discurs indirecte lliure, que el lector vaja d'un personatge a l'altre sense quasi adonar-se'n.

Per finalitzar, m'agradaria destacar unes paraules de Maria Nunes (membre de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana) sobre aquesta obra que resumeixen el que aquí s'ha exposat:

L'essencial en la novel·la és la importància de la realitat subjectiva que es tradueix en un estil ple de lirisme per captar el devessall inesgotable de sensacions acumulades que la ment enregistra, cosa que Virginia Woolf aconsegueix amb un domini personalíssim de l'estil indirecte lliure i d'una imatgeria extraordinàriament poètica.

En el següent punt, s'explicarà en què consisteix el DIL, aquest mode de representació del discurs que tan especial fa *La senyora Dalloway*.

3. El discurs indirecte lliure

Tot i que els modes de representació del discurs més utilitzats són el discurs directe (DD) i el discurs indirecte (DI), Leech i Short (1981) proposen una classificació més àmplia:

NE DN DI DIL DD DDL

D'esquerra a dreta trobem: (a) la narració d'esdeveniments (que no seria un mode de representació del discurs pròpiament dit); (b) el discurs narrativitzat, un mode discursiu més indirecte que consisteix a presentar el que s'ha dit però sense plasmar la manera exacta com s'ha dit, l'exemple que posen Leech i Short (1981: 324) és el següent: He said, 'I'll come back here to see you again tomorrow' (DD) → He promised to return/He promised to visit her again (DN); (c) el discurs indirecte, que «consisteix a citar [els mots] integrats en el discurs de la narració» (Alsina, 2008: 165); (d) el discurs indirecte lliure, que a continuació es comentarà; (e) el discurs directe, que «consisteix a citar els mots tal com han estat pronunciats o pensats» (Alsina, 2008: 165); i (f) el discurs directe lliure, que consisteix a citar els mots tal com s'han pronunciat o pensat però sense cap marca (guió o cometes) ni cap verb introductori, Leech i Short (1981: 322) posen l'exemple següent: He said, 'I'll come back here to see you again tomorrow' (DD) → I'll come back here to see you again tomorrow (DDL). Leech i Short indiquen, doncs, que el DIL és un mode de representació del discurs a cavall entre el DI i el DD i també que combina les característiques d'ambdós modes. Basant-se en aquesta premissa, Alsina (2008: 161) defineix el DIL de la manera següent: «[...] mode de representació del discurs que combina característiques del discurs directe i del discurs indirecte i del qual l'autor o autora se serveix per transmetre alhora, en un mateix fil narratiu i de manera sovint difícil de destriar, diverses veus, la seva pròpia i la d'un o més personatges.»

Així és, una de les característiques més importants del DIL (tant si s'utilitza per a representar els pensaments com la parla dels personatges) és la sensació d'estar escoltant diverses veus al mateix temps. Aquesta multiplicitat de veus fa que el lector reba la història, no només des del punt de vista del narrador, sinó també des del punt de vista dels personatges i que pugui compartir, així, la seua experiència. Aquest mode de representació del discurs està present en moltes de les grans novel·les modernes angleses, ha proporcionat una major riquesa a l'estil narratiu (Bosseaux, 2007: 59) i confereix al text una gran versatilitat i flexibilitat (Alsina, 2008: 172). Tot açò provoca,

però, que siga molt difícil delimitar i identificar el DIL, ja que, com s'ha dit abans, les veus del narrador i dels personatges s'intercalen i se solapen, molt sovint sense cap passatge que ens indique qui intervé en cada moment. Aquesta dificultat ens la confirma Bosseaux (2007: 65): «[...] Free indirect discourse gives the impression that it is indirect, in the sense that a character's voice is filtered through the narrator's viewpoint. For this reason, it is often difficult to identify in a narrative, but this elusiveness is very much part of its stylistic effect.»

S'intentarà aquí, no obstant, presentar els diferents trets que caracteritzen el DIL i que permetran identificar-lo.

En primer lloc, cal dir que no sempre és necessària la presència de totes les característiques perquè es done aquest mode de representació del discurs (Leech i Short, 1981: 329). Així doncs, trobem que, en la majoria de casos, desapareixen les cometes o el guió llarg (Alsina, 2008: 171) i també els verbs introductoris. De tota manera, tot i que hi ha autors que ho creuen així, la desaparició d'aquests elements no és un tret definitori del DIL; per tant, podem trobar fragments amb aquests elements i que, gràcies a trets més característics d'aquest mode discursiu, es poden identificar sense cap mena de dubte com a DIL.

Com s'ha dit anteriorment, el DIL combina característiques del DD i del DI. Per tant, els trets als quals es feia referència són, per exemple, la presència de verbs en passat i de pronoms de tercera persona (propis del DI) però combinats amb dítics de proximitat i marques d'oralitat (característics del DD). Aquest últim és, potser, el tret que més caracteritza el DIL i el que més pot ajudar a identificar-lo, ja que aquestes marques d'oralitat (exclamacions, interrogacions, idiolecte del personatge, etc.) són «l'indicador més clar [...] que el que estem llegint no forma part del discurs citant, sinó que és discurs citat» (Alsina, 2008: 172). És a dir, és l'indicador més clar que el que sentim són les veus dels personatges i no la del narrador, tot i que aquest pugui fer d'intermediari entre el lector i el personatge en qüestió.

En resum, les característiques que poden ajudar a identificar el DIL són, a grans trets, les següents: presència de verbs en passat, de pronoms de tercera persona, de dítics de proximitat i de marques d'oralitat. Vegem un exemple de l'obra *Mansfield Park* de Jane Austen que recull Alsina (2008: 201):

On pursuing the subject, he found that, dear as all these brothers and sisters generally were, there was one among them who ran more in her thoughts than the rest. It was William whom she talked of most, and wanted most to see. William, the eldest, a year older than herself, her constant companion and friend; her

advocate with her mother (of whom he was the darling) in every distress. ‘*William did not like she should come away; he had told her he should miss her very much indeed.*’ ‘But William will write you, I dare say.’ ‘*Yes, he had promised he would, but he had told her to write first.*’ ‘And when shall you do it?’ She hung her head and answered hesitatingly, ‘*she did not know; she had not any paper.*’ (cap. 2, p. 52).

Què persegueixen, aleshores, els autors o autores utilitzant el DIL? Doncs bé, molts autors i autores l’han utilitzat per transmetre ironia, com per exemple Jane Austen o Charles Dickens (Leech i Short, 1981: 334), però no sempre ha sigut així; fins i tot aquests mateixos autors l’han utilitzat també, com ja s’ha dit anteriorment, per mostrar al lector diferents punts de vista de la història. Cal dir, però, que els efectes que té el DIL en el lector vénen donats pel contrast d’aquest amb altres modes de representació del discurs, és a dir, el discurs indirecte lliure no es podria analitzar sense conèixer els altres modes. Com s’observa a continuació, Alsina i Leech i Short coincideixen en aquesta afirmació:

[...] Its uses, therefore, are many and varied, sometimes operating at a relatively minor level in the interpretation of dialogue, sometimes being used for larger-scale tactical effect. These varied effects can be explained naturally if FIS is seen, by virtue of its intermediate position on the scale, as contrasting in different ways with alternative speech modes. (Leech i Short, 1981: 336).

[...] No es pot parlar [...] de la traducció del DIL sense tenir en compte com s’han traduït els diferents modes de discurs en els quals s’insereix el fragment o fragments en DIL. [Les frases] no s’identifiquen per si soles com a DIL, sinó que cal un context adequat per veure que ho són, tant en el TO com, òbviament, en el TM. (Alsina, 2008: 213).

Leech i Short estudien el DIL des del punt de vista de l’estilística i Alsina i Bosseaux des del punt de vista de l’estilística i de la traducció. Alsina va estudiar les traduccions al català de les novel·les de Jane Austen i Bosseaux les traduccions al francès de dues novel·les de Virginia Woolf (*To the Lighthouse* i *The Waves*). Ambdues autores conclouen que, en les traduccions analitzades, moltes vegades s’ha disminuït l’efecte del DIL i, al mateix temps, també ho ha fet l’efecte del doble punt de vista (Alsina, 2008: 213); fins i tot, de vegades, s’ha canviat el mode de representació del discurs (Bosseaux, 2007: 157). De tota manera, tal com recalca Bosseaux, cada text s’ha d’analitzar per separat i, per tant, no hi ha un model general per a aquest tipus de problemàtica traductora.

En aquest treball, s’analitzaran diferents fragments de *Mrs. Dalloway* i la seua traducció al català, un clar exemple de la importància que té el DIL en la literatura anglesa i, per tant, en la traducció.

En aquests exemples es veurà, clarament, una de les característiques abans esmentades: la multiplicitat de veus, tan característica, al mateix temps, de l'estil de Virginia Woolf. Leech i Short (1981: 335) descriuen la utilització del DIL en aquesta obra de la manera següent:

[...] the contrast between the modes of speech presentation puts one, so to speak, in the shadow of the other, and so allows us to infer different characters' attitudes towards the information presented.

This shows how FIS can contrast with other speech modes in the author's control of the 'light and shade' of conversation, the highlighting and backgrounding of speech according to the role and attitude of characters.

Aquestes característiques, juntament amb els trets indicadors del DIL ja comentats, s'observaran clarament al punt següent, on es realitzarà l'anàlisi d'uns fragments de *Mrs. Dalloway* i de *La senyora Dalloway*.

4. El DIL en *Mrs. Dalloway*/*La senyora Dalloway*

A continuació, s'analitzaran diferents fragments que contenen aquest mode de representació del discurs (el discurs indirecte lliure) i es compararà amb allò que Dolors Udina ha fet en la seua traducció.

Al text de Virginia Woolf trobem nombrosos exemples del DIL en totes les seues variants, però aquí només s'analitzaran els fragments que s'han considerat més rellevants. Les raons per les quals s'han seleccionat aquests fragments han sigut, en primer lloc, la presència del DIL juntament amb altres modes de representació del discurs, que fan molt més clara la seua presència; d'altra banda, també s'ha intentat seleccionar fragments on el DIL no només represente el pensament sinó també la parla, ja que aquesta última, en català, gairebé no s'utilitza; i, finalment, també per les diferents solucions que ha escollit la traductora en els diferents fragments o en un mateix fragment.

En aquest primer fragment, Clarissa està arreglant el vestit que es posarà per a la festa que està organitzant i una criada s'apropa per ajudar-la:

And Lucy stopped at the drawing-room door, holding the cushion, and said, very shyly, turning a little pink, **Couldn't she help to mend that dress?**

But, said Mrs. Dalloway, **she had enough on her hands already, quite enough of her own to do without that.**

'But, thank you, Lucy, oh, thank you,' said Mrs. Dalloway, and thank you, thank you, she went on saying (sitting down on the sofa with her dress over her knees, her scissors, her silks), thank you, thank you, she went on saying in gratitude to her servants generally for helping her to be like this, to be what she wanted, gentle, generous-hearted. Her servants liked her. **And then this dress of hers – where was the tear? and now her needle to be threaded. This was a favourite dress, one of Sally Parker's, the last almost she ever made, alas, for Sally had now retired, lived at Ealing,** and if I ever have a moment, thought Clarissa (but never would she have a moment any more), I shall go and see her at Ealing. (p. 42)

Observem clarament, en aquest passatge, la utilització del DIL per a representar tant la parla com el pensament. En primer lloc, Clarissa i la seua criada Lucy mantenen una conversa que de DIL passa a DD, totes dues intervencions estan reflectides al text i s'utilitzen verbs en passat i pronomes de tercera persona tot mantenint els trets orals, ja que, encara que no s'evidencie tipogràficament, es tracta una conversa. Posteriorment, s'observen els pensaments de Clarissa (tal com es fa evident després): primer intentant concentrar-se en el vestit després que Lucy la interrompera i a continuació, pensant en qui li havia fet el vestit. En aquesta segona part es veu el DIL en pronomes com *hers*, en

l'oralitat de les preguntes (*And then, alas*) o elements d'íctics de proximitat com *this* o *now*. La barreja del DD i el DIL, que s'ha esmentat abans, fa que el lector tinga la sensació que els personatges estan de vegades en la llum i, d'altres, en l'ombra, seguint amb la metàfora de Leech i Short. És a dir, quan s'utilitza el DD el lector sent, sense cap mena de dubte, la veu del personatge (està en la llum); però quan s'utilitza el DIL, tot i que encara sentim la veu del personatge, aquesta no es tan directa com en DD i, per tant, el personatge està una mica en l'ombra.

La traducció al català és la següent:

I la Lucy es va aturar a la porta de la sala, amb el coixí a la mà, i va dir, molt tímidament, enrojolant-se una mica, **si volia que l'ajudés a repassar el vestit.**

Però la senyora Dalloway li va dir que ella ja tenia prou coses a fer.

—Però gràcies, Lucy, moltes gràcies —li va dir la senyora Dalloway, i gràcies, gràcies, va continuar dient (mentre s'asseia al sofà amb el vestit, les tisoires i els fils de seda sobre les cames), gràcies, gràcies, continuava dient amb gratitud als seus servents en general perquè li permetien ser d'aquesta manera, ser com volia, amable, generosa. Tot el servei l'estimava. **A veure, el vestit —on era l'estrip? I ara havia d'enfilar l'agulla. Era el seu vestit preferit, un dels de Sally Parker, gairebé el darrer que li va fer, vet aquí, perquè la Sally ja s'havia retirat, ara vivia a Ealing,** i si mai tinc un moment, va pensar Clarissa (però ja no tenia mai un moment) l'aniré a veure a Ealing. (p. 46)

En la primera part del fragment el DIL ha desaparegut per complet per deixar-li pas al DI, potser la presència dels verbs *dicendi* en anglès ha dificultat la tasca de mantenir el DIL; però és clar que ja no es senten les veus dels personatges sinó la del narrador. En la reproducció dels pensaments, però, s'ha fet una tasca molt encertada, augmentant fins i tot l'oralitat amb aquest «A veure, el vestit»; s'ha mantingut també el *now* i l'oralitat de *alas* tot i que no ha mantingut el *this*, demostratiu de proximitat tan característic del DIL i tan difícil de traspasar a les traduccions.

A continuació, trobem Rezia, la muller de Septimus, que parla amb el metge del seu marit, Sir William. Aquest és el que condueix la conversa en la qual aconsella a Rezia internar el seu marit en un centre:

[...] 'He has done nothing wrong whatever,' Rezia assured the doctor. **If Mr. Smith should wait,** said Sir William, **he would speak to Mrs. Smith in the next room. Her husband was seriously ill,** Sir William said. Did he threaten to kill himself?

Oh, he did, she cried. But he did not mean it, she said. **Of course not. It was merely a question of rest,** said Sir William; **of rest, rest, rest; a long rest in bed. There was a delightful home down in the country where her husband would be perfectly looked after. Away from her?** she asked. **Unfortunately, yes;** the people we care for most are not good for us when we are ill. **But he was not mad,**

was he? Sir William said he never spoke of ‘madness’; he called it not having a sense of proportion. **But her husband did not like doctors. He would refuse to go there.** Shortly and kindly Sir William explained to her the state of the case. **He had threatened to kill himself. There was no alternative. It was a question of law. He would lie in bed in a beautiful house in the country. The nurses were admirable. Sir William would visit him once a week. If Mrs. Warren Smith was quite sure she had no more questions to ask – he never hurried his patients – they would return to her husband. She had nothing more to ask – not of Sir William.** (p. 105-106)

Tot i que hi ha alguns verbs introductoris, la presència de verbs propis del DI i els pronoms i possessius de tercera persona, junt amb els noms propis, fan evident que el mode de discurs que hi predomina és el DIL (*The nurses were admirable, Sir William would visit him once a week*, etc.). En aquest cas, s'utilitza aquest mode discursiu per representar la parla dels dos personatges que apareixen. És un fragment ben interessant perquè no tenim cap marca de diàleg i, per tant, no podríem considerar-lo mai com a DD però tampoc podríem considerar-lo com a DI, ja que les marques d'oralitat juntament amb els elements que ja hem esmentat no ens deixen una altra alternativa que identificar-ho com a DIL. Alguns exemples del que comentem són *Of course, her, Unfortunately*, etc.

El fragment traduït al català és el següent:

[...] —No ha fet res de dolent —va assegurar la Rezia al metge. **Si el senyor Smith fos tan amable d'esperar un moment**, va dir Sir William, **ell voldria parlar amb la senyora Smith a l'habitació del costat. El seu marit està greument malalt**, va dir el senyor William. Ha amenaçat de matar-se?

Oh, sí, va dir ella plorant. Però no ho deia de debò, va dir. **Segur que no. Era essencialment una qüestió de repòs**, va dir Sir William; **de repòs, repòs i més repòs; un llarg temps de repòs al llit. Hi havia una residència meravellosa en un indret del camp on el seu marit estaria d'allò més ben cuidat. Lluny d'ella?**, va preguntar. **Lamentablement, sí**; les persones que més estimem no ens fan cap bé quan estan malaltes. **Però ell no estava boig, oi que no?** Sir Walter [*sic*] va dir que ell mai no parlava de «bogeria»; que en deia pèrdua del sentit de la proporció. **Però al seu marit no li agradaven els metges. Es negaria a anar-hi.** Amb poques paraules i amablement, Sir William li va explicar l'estat de la qüestió. **Havia amenaçat de matar-se. No hi havia alternativa. Era una qüestió legal. S'estaria ajagut al llit en una bonica residència al camp. Les infermeres eren admirables. Sir William l'aniria a veure un cop per setmana. Si la senyora Warren Smith creia que ja no tenia més preguntes a fer —ell mai no apressava els pacients— tornarien amb el seu marit. No tenia res més a preguntar, sobretot a Sir William.** (p. 108)

Tal com s'observa, la traductora ha reproduït quasi en la seua totalitat el DIL de l'original: utilitza verbs en imperfet, pronoms de tercera persona i també elements orals,

com per exemple *oi que no?*, que evidencien que es tracta d'un diàleg. De tota manera, al principi del fragment s'ha canviat un temps verbal (d'un passat a un present): *Her husband was seriously ill* vs. *El seu marit està greument malalt*. Així doncs, el DIL del text l'original s'ha transformat en un DDL al text meta.

Un poc més endavant en la novel·la trobem aquest passatge, en el qual Elisabeth (la filla de Richard i Clarissa) ix amb la seua institutriu, Doris Kilman, a prendre te:

Miss Kilman took another cup of tea. Elisabeth, with her oriental bearing, her inscrutable mystery, sat perfectly upright; **no, she did not want anything more.** She looked for her gloves – her white gloves. They were under the table. **Ah, but she must not go! Miss Kilman could not let her go! this youth, that was so beautiful, this girl, whom she genuinely loved!** Her large hand opened and shut on the table.

But perhaps it was a little flat somehow, Elisabeth felt. And really she would like to go.

But, said Miss Kilman, 'I've not quite finished yet.'

Of course, then, Elisabeth would wait. But it was rather stuffy in here.

'Are you going to the party tonight?' Miss Kilman said. **Elisabeth supposed she was going; her mother wanted her to go. She must not let parties absorb her,** Miss Kilman said, fingering the last two inches of a chocolate éclair. (p. 144)

En aquest fragment trobem, de nou, representació de parla i de pensament en DIL: principalment, es veu representat el diàleg que tenen totes dues mentre estan prenent el te però enmig s'observen alguns pensaments de la senyora Kilman quan diu *Miss Kilman could not let her go!* fins a [...] *genuinely loved!*. Una vegada més els pronoms i possessius de tercera persona i les marques d'oralitat com *Ah*; *Of course, then*, o els signes d'exclamació evidencien la presència del DIL. De tota manera, en aquest cas trobem altres elements, també propis del DIL, com són els demostratius de proximitat (*this* i *here*) que contrasten amb els verbs en passat.

Vegem com s'ha fet en català:

La senyoreta Kilman va prendre una altra tassa de te. L'Elisabeth, amb el seu posat oriental, el seu misteri inescrutable, seia perfectament recta; **no, no volia res més.** Va buscar els guants, els seus guants blancs. Eren sota la taula. **Ah, però no se'n podia anar! La senyoreta Kilman no podia deixar-la marxar! Aquesta jove tan bonica; aquesta noia, a qui estimava sincerament!** Sobre la taula, la seva mà excessivament gran s'obria i es tancava.

Però potser ja començava a ser una mica avorrit, va pensar l'Elisabeth. I realment tenia ganes de marxar.

—Però encara no he acabat —va dir la senyoreta Kilman.

Llavors, és clar, l'Elisabeth va esperar. Però allà dins feia una calor que ofegava.

—Penses anar a la festa aquesta nit? —va preguntar la senyoreta Kilman.
L’Elisabeth suposava que sí, la seva mare volia que anés. No havia de deixar que les festes l’absorbissin, va dir la senyoreta Kilman agafant l’últim tros de l’éclair de xocolata. (p. 145)

En la majoria dels casos s’ha mantingut el DIL, ja que trobem trets orals, com en l’original (*Ah o és clar* i les exclamacions) i també, en moltes ocasions, una bona utilització dels temps verbals. Per contra, hi ha una oració on el DIL queda diluït i fins i tot desapareix: *Of course, then, Elisabeth would wait. But it was rather stuffy in here. vs. Llavors, és clar, l’Elisabeth va esperar. Però allà dins feia una calor que ofegava.* En la primera part de l’oració el DIL pràcticament ha desaparegut a causa de la tria del temps verbal, potser s’hauria pogut mantindre amb el condicional ja que l’oralitat sí que s’havia aconseguit. Finalment, en la segona part, el que s’ha perdut és el contrast entre els verbs en passat i l’adverbi locatiu perquè *here* s’ha traduït per *allà*, amb la qual cosa el DIL queda diluït. Cal dir, però, que és molt difícil mantindre aquests adverbis locatius juntament amb els verbs en passat ja que en català no s’utilitzen d’aquesta manera.

En el següent passatge, Peter Walsh torna a l’hotel després de passar el dia fora i descobreix que Clarissa li ha enviat una carta just després que ell se n’anara de la seua casa:

Oh it was a letter from her! This blue envelope; that was her hand. And he would have to read it. Here was another of those meetings, bound to be painful! To read her letter needed the devil of an effort. ‘How heavenly it was to see him. She must tell him that.’ That was all.

But it upset him. It annoyed him. **He wished she hadn’t written it.** Coming on top of his thoughts, it was like a nudge in the ribs. **Why couldn’t she let him be? After all, she had married Dalloway, and lived with him in perfect happiness all these years.** (p. 169)

S’observen, en primer lloc, els pensaments de Peter Walsh en veure la carta; a continuació, la transcripció de la carta i finalment, de nou els pensaments de Peter però després d’haver-la llegit. Tot està representat mitjançant el DIL amb expressions pròpies de la parla (*Oh, Why couldn’t she let him be?*), verbs en passat (*was, had married, lived*), pronoms i possessius de tercera persona (*she, her, him*), demostratius de proximitat (*this, these*) i adverbis locatius (*here*). Cal destacar el cas de la carta: es presenta entre cometes el que diu Clarissa, però no es pot pensar que aquestes marques tipogràfiques indiquen un altre mode de discurs diferent del DIL perquè així ho mostren els verbs i els pronoms; de fet, aquest ús de les cometes en el DIL era molt freqüent al segle XVIII (Alsina, 2008: 171).

Vet aquí el passatge en català:

Oh, hi havia una carta d'ella! Aquest sobre blau; era la seva lletra. I l'havia de llegir. Vet aquí una altra trobada que segur que portaria dolor. Per llegir la carta havia de fer un esforç ingent. Que meravellós havia estat veure'l. L'hi havia de dir. Això era tot.

Però el va incomodar. El va empipar. **Tant de bo no l'hagués escrita.** Després de tot el que havia estat pensant, la carta era com un cop de colze a les costelles. **Per què no el deixava en pau? Al cap i a la fi, s'havia casat amb en Dalloway i havia viscut amb ell perfectament feliç tots aquells anys.** (p. 170)

Dolors Udina ha aconseguit en molts moments augmentar, fins i tot, l'efecte del DIL en aquest fragment. Com es pot observar, afegeix signes d'exclamació i algunes expressions de la parla oral com *tant de bo*. De tota manera, s'ha perdut l'adverbi de proximitat que hi havia al fragment original ja que s'ha traduït *these years* per *aquells anys*; potser s'ha decidit a compensar aquesta pèrdua amb el reforç del DIL que s'ha comentat més amunt, ja que com hem comentat al fragment anterior és molt estrany en català trobar verbs en passat combinats amb demostratius de proximitat. Finalment, s'observa que les paraules de la carta no van entre cometes, al contrari que en el text original; potser s'ha decidit fer així per no confondre el lector i deixar encara més patent que no es tracta de DD sinó de DIL.

En l'escena següent Clarissa està rebent un dels seus convidats, Lord Lexham, i veu Peter.

Oh dear, it was going to be a failure; a complete failure, Clarissa felt in her bones as dear old Lord Lexham stood there apologising for his wife who had caught a cold at the Buckingham Palace garden party. She could see Peter out of the trail of her eye, criticising her, there, in that corner. **Why, after all, did she do these things? Why seek pinnacles and stand drenched in fire? Might it consume her anyhow! Burn her to cinders! Better anything, better brandish one's torch and hurl it to earth than taper and dwindle away like some Ellie Henderson!** It was extraordinary how Peter put her into these states just by coming and standing in a corner. He made her see herself; exaggerate. **It was idiotic. But why did he come, then, merely to criticise? Why always take, never give? Why not risk one's one little point of view? There he was wandering off, and she must speak to him. But she would not get the chance. Life was that – humiliation, renunciation.** (p. 183-184)

Una vegada més, s'observa la representació dels pensaments mitjançant el DIL; en aquest cas, sentim les inseguretats de Clarissa sobre la seua festa i com aquestes creixen en veure Peter. Així doncs, tornem a trobar marques d'oralitat durant pràcticament tot el fragment: interrogacions, exclamacions, pauses i repeticions. A banda dels tan esmentats verbs en passat i pronoms de tercera persona.

Tal com es pot observar a continuació, la traducció al català ha assolit també, en aquest cas, l'oralitat que té el text original; tot mantenint les interrogacions, exclamacions i pauses i afegint l'expressió *tant de bo* per tal de reforçar aquesta oralitat. Només hi ha hagut dues petites desviacions: d'una banda, en la primera oració del fragment, on s'ha convertit el DIL en DD ja que s'ha canviat el temps verbal de condicional a futur; i d'altra, s'ha convertit el demostratiu de proximitat *these* per *allò*. Vegem, a continuació, aquest passatge en la traducció al català:

Oh Déu meu, això serà un fracàs, un fracàs absolut, sentia la Clarissa en el fons del seu cor mentre el vell Lord Lexham s'excusava per la seva dona, que s'havia refredat a la recepció del jardí del Palau de Buckingham. Veia en Peter de cua d'ull, jutjant-la, en aquell racó. **Ben pensat, per què feia tot allò? Per què mirava d'assolir el cim i acabava entre les flames? Tant de bo la consumissin! Tant de bo la cremessin fins a fer-ne cendres! Era millor que qualsevol cosa, millor brandar una torxa i llançar-la a terra que reduir-se a poc a poc i anar perdent importància com una Ellie Henderson qualsevol!** Era extraordinari com en Peter li provocava aquesta mena de sentiments només quedant-se en un racó. L'obligava a veure's tal com era: excessiva. **Era idiota. Per què havia vingut, doncs, només per criticar? Per què sempre rebre, mai donar? Per què no arriscar el propi punt de vista? Ara s'allunyava, i ella havia de parlar-hi. Però no en tindria oportunitat. La vida era això —humiliació, renúncia.** (p. 184)

El fragment que s'analitzarà tot seguit és una conversa entre Clarissa i Peter i, posteriorment, entre Peter i la tieta Helena.

'Come and talk to Aunt Helena about Burma,' said Clarissa.

And yet he had not had a word with her all the evening!

'We will talk later,' said Clarissa, leading him up to Aunt Helena, in her white shawl, with her stick.

'Peter Walsh,' said Clarissa.

That meant nothing.

Clarissa had asked her. It was tiring; it was noisy; but Clarissa had asked her. So she had come. It was a pity that they lived in London – Richard and Clarissa. If only for Clarissa's health it would have been better to live in the country. But Clarissa had always been fond of society.

'He has been in Burma,' said Clarissa.

Ah! She could not resist recalling what Charles Darwin had said about her little book on the orchids of Burma.

(Clarissa must speak to Lady Bruton.)

No doubt it was forgotten now, her book on the orchids of Burma, but it went into three editions before 1870, she told Peter. She remembered him now. He had been at Bourton (and he had left her, Peter Walsh remembered, without a word in the drawing-room that night when Clarissa had asked him to come boating). (p. 196)

Aquest passatge és molt curiós: en primer lloc, s'observa que les intervencions de Clarissa estan representades mitjançant el DD mentre que les de Peter i les de la tieta Helena estan representades mitjançant el DIL. Només trobem, més endavant, una intervenció de Clarissa en DIL quan diu que ha de parlar amb Lady Bruton. Aquest és un cas molt evident de la multiplicitat de veus que caracteritza aquest mode de representació del discurs i pot fer pensar el lector que, en aquest passatge, Clarissa està per damunt dels altres personatges, ja que sentim la seua veu amb més força. D'altra banda, cal dir que, enmig d'aquest diàleg, també estan representats amb DIL els pensaments de la tieta Helena (des de *Clarissa had asked her fins a fond of society*). Cal destacar, a més, les exclamacions i especialment l'adverbi de temps *now*, que en aquest cas apareix en dues ocasions.

La traducció al català del fragment és la següent:

—Vine a parlar de Birmània amb la tieta Helena —li va dir la Clarissa.

I, tanmateix, no havia pogut parlar amb ella en tota la vetllada.

—Parlarem després —li va dir la Clarissa acompanyant-lo fins on era la tieta Helena amb el seu xal blanc i el bastó.

—Peter Walsh —va dir la Clarissa.

El nom no li deia res.

La Clarissa l'havia convidada. Era esgotador. Era sorollós, però la Clarissa l'havia convidada. Per això havia vingut. Era una llàstima que visquessin a Londres, en Richard i la Clarissa. Encara que fos només per la salut de la Clarissa, seria molt millor que visquessin al camp. Però a la Clarissa sempre li havia agradat la vida social.

—Ha estat a Birmània —va dir la Clarissa.

Ah! No va poder evitar recordar el que Charles Darwin havia dit referint-se al seu petit llibre sobre les orquídiades de Birmània.

(La Clarissa havia de parlar amb Lady Bruton.)

Sens dubte el seu llibre sobre les orquídiades de Birmània ja havia passat a l'oblit, però en van fer tres edicions abans de 1870, va explicar la tieta Helena a en Peter. Ara el recordava. Havia estat a Bourton (i l'havia abandonat a la sala sense dir res, recordava en Peter Walsh, aquella nit que la Clarissa el va anar a buscar perquè s'afegís al grup que anava a remar). (p. 196-197)

En general, s'ha reproduït el DIL tant en la representació de la parla com en la representació dels pensaments. Hi ha, però, una ocasió en la qual hi ha un poc d'ambigüitat: *Ah! No va poder evitar recordar...*, potser aquí s'hauria pogut reforçar el DIL utilitzant un pretèrit imperfecte, tot i que gràcies a l'exclamació anterior i el pretèrit imperfecte posterior no es pot identificar com a DI. D'altra banda, cal dir que la traductora ha mantingut l'adverbi de temps *now* en les dues ocasions en què apareixia a l'original; la primera vegada traduït per un *ja* i, la següent vegada traduït per un *ara*.

En aquest últim fragment, els dos amics de la infància de Clarissa, Sally i Peter, parlen mentre esperen que Clarissa els atenga.

When one was young, said Peter, **one was too much excited to know people. Now that one was old, fifty-two to be precise (Sally was fifty-five, in body, she said, but her heart was like a girl's of twenty); now that one was mature then**, said Peter, **one could watch, one could understand, and one did not lose the power of feeling**, he said. No, that is true, said Sally. **She felt more deeply, more passionately, every year. It increased**, he said, **alas, perhaps, but one should be glad of it – it went on increasing in his experience. There was some one in India. He would like to tell Sally about her. He would like Sally to know her. She was married**, he said. **She had two small children. They must all come to Manchester**, said Sally – **he must promise before they left.** (p. 212)

Pràcticament tot aquest passatge està escrit utilitzant el DIL, és la transcripció de la conversa que estan tenint Sally i Peter. Els verbs introductoris, en aquest cas, no ens poden fer pensar que es tracta de DD o de DI perquè hi ha nombrosos elements que demostren que es tracta de DIL: s'observa en la utilització de l'adverbi *now* o el verb de proximitat *come*; en els trets orals com *when one was young...*, *alas, perhaps*; verbs en passat i pronoms de tercera persona.

La traducció al català és la que segueix:

Quan un és jove, deia en Peter, **l'emociona massa conèixer gent nova. No és que fos vell, ell, tenia cinquanta-tres anys, per ser precisos (la Sally en tenia cinquanta-cinc, biològicament, va dir, però el cor era d'una noia de vint); quan arribes a una edat madura, doncs**, deia en Peter, **podies mirar, podies comprendre i no perdre la capacitat de sentir**, va dir. No la perds, és veritat, va dir la Sally. **Els seus sentiments eren més profunds, més apassionats, cada any que passava. La sensibilitat augmentava, potser sí, va dir ell, però calia alegrar-se'n —continuava augmentant, segons la seva experiència. Tenia algú a l'Índia. Li agradaria parlar-ne a la Sally, d'ella. Li agradaria que la Sally ho sabés. Estava casada**, va dir. **Tenia dos nens petits. Havien de venir tots a Manchester**, va dir la Sally —**l'hi havia de prometre abans que marxessin.** (p. 212)

En la segona part del fragment sí que s'ha aconseguit reproduir el diàleg mitjançant el DIL; però en la primera part (fins a *perdre la capacitat de sentir*) s'ha diluït una mica perquè la tria de temps verbals ha canviat el mode de representació del discurs de DIL a DD. Aquesta decisió potser s'ha pres perquè són afirmacions de caràcter general que en català no quedarien massa naturals si no s'utilitzara el present; de tota manera, si aquest ha estat el cas, s'hauria d'haver mantingut al llarg de la intervenció i no canviar a l'imperfet posteriorment (*podies sentir*). Aleshores aquí es podria dir que s'ha mantingut el DIL però, en conseqüència, s'ha perdut la coherència gramatical.

Com s'ha pogut comprovar, en molts fragments s'ha mantingut l'efecte del DIL però hi ha hagut alguns casos en els quals s'ha diluït o en els quals s'ha transformat en un mode de representació del discurs diferent. Es pot concloure, breument, que els passatges del text original, on el DIL s'utilitzava per a representar els pensaments, s'ha aconseguit reproduir també en el text meta. D'altra banda, els fragments on es representava la parla també s'han aconseguit reproduir en major o menor grau en DIL en el text en català en molts casos; fins i tot, de vegades, la traductora l'ha augmentat. Aquesta conclusió contrasta amb les d'altres estudis, com el d'Alsina o el de Bosseaux, on les autores van observar que, pel que fa a la representació de la parla, els traductors no se sentien còmodes amb el DIL i el canviaven per un altre mode de representació del discurs. Finalment, cal dir que, igual que en els estudis anteriorment citats, els demostratius de proximitat, els adverbis locutius i els adverbis de temps propis del DD combinats amb verbs en passat encara es resisteixen un poc a la traducció.

Per acabar, només cal dir que s'ha comprovat que una novel·la com aquesta, plena de passatges amb les característiques esmentades, requereix una atenció especial a l'hora de fer-ne la traducció.

5. Conclusions

Una vegada realitzades l'anàlisi i la comparació dels fragments de l'obra original i la seua traducció es pot concloure el següent:

- En primer lloc, quan el DIL representava la reproducció dels pensaments s'ha aconseguit en quasi tots els fragments traduïts el mateix efecte que en l'original (e. g. *But why did he come, then, merely to criticise? – Per què havia vingut, doncs, només per criticar?*);
- en segon lloc, quan el DIL representava la reproducció de la parla, a diferència del que s'ha comprovat en els altres estudis ja esmentats, la traductora ha aconseguit també traslladar amb bastant èxit aquest mode de representació del discurs al català (e. g. *If Mr. Smith should wait, said Sir William, he would speak to Mrs. Smith in the next room – Si el senyor Smith fos tan amable d'esperar un moment, va dir Sir William, ell voldria parlar amb la senyora Smith a l'habitació del costat*);
- finalment, no s'ha pogut reproduir amb el mateix èxit la combinació tan característica del DIL dels verbs en passat amb els demostratius i adverbis locatius de proximitat (*this/these, here*) i els adverbis de temps (*now*). Cal dir que, en algunes ocasions, s'ha aconseguit traslladar el *now* (e. g. *She remembered him now – Ara el recordava*), però no ha estat així amb els demostratius i adverbis locatius de proximitat, que normalment s'han transformat en demostratius i adverbis locatius de llunyania (e. g. *all these years – tots aquells anys*).

En resum, es pot dir que la traducció ha aconseguit en nombroses ocasions reproduir el discurs indirecte lliure. I, si bé és cert que de vegades s'ha diluït, pense que la traductora ha intentat compensar-ho, bé en el mateix fragment o bé en altres, ja que trobem nombrosos casos on fins i tot s'ha reforçat el DIL incloent en els fragments més trets d'oralitat o més oracions exclamatives i interrogatives.

Cal dir, d'altra banda, que els fragments seleccionats no són els únics que s'han trobat en la novel·la; quan es va realitzar l'extracció d'exemples, se'n van trobar quasi una centena. Això evidencia que l'ús del DIL no és aïllat i que forma una part essencial del text; és més, l'estil, pel qual es considera aquesta autora una de les més importants del segle xx, ve donat per la gran utilització que fa del DIL, perquè, en llegir les seues

obres, podem sentir diverses veus a la vegada i també el flux de consciència dels personatges.

És evident, doncs, que a l'hora de traduir no es pot deixar de considerar aquesta característica tan important. Crec que s'observa que la traductora ha tingut el DIL molt en compte per a realitzar aquesta traducció i que, en general, ha aconseguit que el lector meta tinga les mateixes sensacions que el lector original.

Per acabar, només dir que és força sorprenent que no hi haja quasi estudis sobre la traducció del discurs indirecte lliure, ja que, com s'ha comentat, no és un recurs que s'utilitza de manera aïllada ni tampoc és actual, sinó que s'ha utilitzat al llarg dels segles.

Una de les motivacions de fer aquest treball era poder donar una mica més de visibilitat a aquesta problemàtica traductològica i espere haver-ho aconseguit mitjançant el compliment de l'objectiu d'aquest projecte: analitzar i comparar el text original i la seua traducció al català per saber com s'ha traduït el DIL i si s'ha aconseguit causar el mateix efecte en el lector original i en el lector meta.

6. Bibliografia

ALSINA, Victòria (2008). *Llengua i estilística en la narrativa de Jane Austen. Les traduccions al català*. Vic: Eumo.

Virginia Woolf. En *Biografias y vidas*. [En línia] Disponible en: <<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/w/woolf.htm>>. [Data de consulta: 23 de maig de 2014].

BOSSEAUX, Charlotte (2007). *How does it feel? Point of View in Translation. The Case of Virginia Woolf into French*. Amsterdam: Editions Rodopi B.V.

LEECH, Geoffrey N.; SHORT, Michael M. (1981). *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Londres: Longman.

NUNES, Maria. *Convidats a una festa amb 'La senyora Dalloway'*. [En línia] Disponible en: <<http://www.llegirencasdincendi.es/2014/01/la-senyora-dalloway-virginia-woolf-dolors-udina/>>. [Data de consulta: 23 de maig de 2014].

WOOLF, Virginia (1992). *Mrs. Dalloway*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.

WOOLF, Virginia (2013). [Trad. Dolors Udina]. *La senyora Dalloway*. Barcelona: RBA La Magrana.

7. Annex

Aquí trobem uns altres fragments del DIL en aquestes obres que, per qüestions d'espai, no s'han pogut incloure en el cos del treball.

<i>Mrs. Dalloway</i>	<i>La senyora Dalloway</i>
<p>[...] And it was intolerable, and when it came to that scene in the little garden by the fountain, she had to break with him or they would have been destroyed, both of them ruined, she was convinced; though she had borne about with her for years like an arrow sticking in her heart the grief, the anguish; and the horror of the moment when some one told her at a concert that he had married a woman met on the boat going to India! Never should she forget all that! Cold, heartless, a prude, he called her. Never could she understand how he cared. But those Indian women did presumably – silly, pretty, flimsy nincompoops. And she wasted her pity. For he was quite happy, he assured her –perfectly happy, though he had never done a thing that they talked of; his whole life had been a failure. It made her angry still. (p. 8)</p>	<p>[...] Era intolerable, i quan es va produir aquella escena al petit jardí a tocar de la font, va haver de trencar amb ell, perquè s'haurien destruït, tots dos haurien naufragat, n'estava convençuda; tot i que durant anys havia tingut clavats al cor com una fletxa el dolor i l'angoixa; i després l'horror del moment en què algú li va dir en un concert que ell s'havia casat amb una dona que havia conegut al vaixell camí de l'Índia! Mai no oblidaria tot allò! La va acusar de freda, d'insensible, de puritana. Li va dir que ella mai no podria entendre com l'estimava. En canvi aquelles dones índies —beneïtes, bufones, bledes sense cervell—, elles sí que l'entenien. I que no calia que el compadís. Perquè era feliç, li assegurava, plenament feliç, tot i que no havia fet res de tot el que havien parlat; tota la seva vida havia estat un fracàs. I això, a ella, encara l'enrabiava. (p. 12)</p>
<p>[...] Yet they were quite alone. But he began to talk aloud, answering people, arguing, laughing, crying, getting very excited and making her write things down. Perfect nonsense it was; about death; about Miss Isabel Pole. She could stand it no longer. She would go back.</p> <p>She was close to him now, could see him staring at the sky, muttering, clasping his hands. Yet Dr. Holmes said there was nothing the matter with him. What, then, had happened – why had he gone, then, why, when she sat by him, did he start, frown at her, move away, and point at her hand, take her hand, look at it terrified?</p> <p>Was it that she had taken off her wedding ring? 'My hand has grown so thin,' she said; 'I have put it in my purse,' she told him. (p. 73)</p>	<p>[...] I de fet estaven tots dos sols. Però ell es va posar a parlar en veu alta, contestant a la gent, discutint, rient, cridant, en un estat de gran excitació, i li feia escriure coses a ella. Tot eren bestieses, sobre la mort, sobre la senyoreta Isabel Pole. No ho podia suportar més. Ella tornaria al seu país.</p> <p>Ara era a prop d'ell, veia com mirava al cel, murmurant, picant de mans. Tanmateix, el doctor Holmes deia que no tenia res. Què havia passat, doncs? —per què perdia el nord, per què, quan ella es va asseure al seu costat, ell es va espantar, va arrufar la cara, es va apartar, li va assenyalar la mà, la va agafar i la va mirar horroritzat?</p> <p>Era perquè s'havia tret l'aliança? «Se m'han aprimat tant les mans!», va dir ella. «La tinc a la bossa», va afegir. (p. 76)</p>

But why should she invite all the dull women in London to her parties? Why should Mrs. Marsham interfere? And there was Elisabeth closeted all this time with Doris Kilman. Anything more nauseating she could not conceive. Prayer at this hour with that woman. And the sound of the bell flooded the room with its melancholy wave, which receded, and gathered itself together to fall once more, when she heard, distractingly, something fumbling, something scratching at the door. **Who at this hour? Three, good Heavens! Three already!** For with overpowering directness and dignity the clock struck three; and she heard nothing else; but the door handle slipped round and in came Richard! What a surprise! [...]

But how lovely, she said, taking his flowers. She understood; she understood without his speaking; his Clarissa. She put them in vases on the mantelpiece. **How lovely they looked!** she said. **And was it amusing, she asked? Had Lady Bruton asked after her? Peter Walsh was back. Mrs. Marsham had written. Must she ask Ellie Henderson? That woman Kilman was upstairs.**

‘But let us sit down for five minutes,’ said Richard.

It all looked so empty. All the chairs were against the wall. **What had they been doing? Oh, it was for the party; no, he had not forgotten the party. Peter Walsh was back. Oh yes; she had had him. And he was going to get a divorce; and he was in love with some woman out there. And he hadn’t changed in the slightest.** There she was, mending her dress...

‘Thinking of Bourton,’ she said.

‘Hugh was at lunch,’ said Richard. **She had met him too! Well, he was getting absolutely intolerable. Buying Evelyn necklaces; fatter than ever; an intolerable ass.** (p. 129)

She cared much more for her roses than for the Armenians. Hunted out of existence, maimed, frozen, the victims of cruelty and injustice (she had heard Richard say so over and over again) – **no, she could feel nothing for the Albanians, or was it the Armenians? but she loved her roses (didn’t that help the Armenians?) the only flowers she could bear to see cut. But Richard was already at the House of Commons; at his**

Però per què havia de convidar totes les dones avorrides de Londres a les seves festes? Per què s’hi havia de ficar, la senyora Marsham? I l’Elisabeth tota l’estona tancada amb la Doris Kilman. No se li acudia res de més repugnant. Resar a aquesta hora, i amb aquella dona! I el so de la campana va envair l’habitació amb la seva onada de malenconia, que es retirava i tornava a formar-se per caure una vegada més, quan va sentir, i la va distreure, que algú tocava a la porta, que la rascava. **Qui deu ser, a aquesta hora? Les tres, per l’amor de Déu!** Les tres, ja! Perquè amb una franquesa i una dignitat irresistibles, el rellotge va tocar les tres; i no va sentir res més; però el pom de la porta va girar i va entrar en Richard! Quina sorpresa! [...]

Però quina meravella, va dir ella agafant les flors. Ho va entendre; ho va entendre sense que ell li digués res, la seva Clarissa. Va posar les flors en gerros sobre la lleixa de la llar de foc. **Que bonic que feien!**, va dir ella. **Ha estat divertit?, va preguntar. Havia preguntat per ella, Lady Bruton? En Peter Walsh havia tornat. La senyora Marsham havia escrit. Havia de convidar l’Elli [sic] Henderson? Aquella dona, la Kilman, era a dalt.**

—Però seiem cinc minuts —va dir en Richard.

Semblava tot tan buit! Totes les cadires eren arran de la paret. **Què havia passat? Oh, era per la festa; no, no havia oblidat la festa. En Peter Walsh havia tornat. Oh, sí; l’havia anat a veure. I volia aconseguir el divorci; estava enamorat d’una dona d’allà baix. I no havia canviat gens ni mica.**

—Pensant en Bourton —va dir.

—Hi havia en Hugh, al dinar —va dir en Richard. **Ella també se l’havia trobat! Val a dir que s’estava tornant insuportable del tot. Comprant collarets a l’Evelyn; més gras que mai, un cretí intolerable.** (p. 131)

Ella es preocupava molt més per les roses que pels armenis. Perseguits fins a l’extinció, mutilats, morts de fred, víctimes de la crueltat i la injustícia (havia sentit dir-ho a en Richard moltes vegades) —**no, no podia sentir res pels albanesos, o eren armenis?, però li encantaven les roses (no ajudava els armenis, això?) —les úniques flors que podia suportar tallades. Però en Richard ja era a la Cambra dels Comuns, reunit en**

Committee, having settled all her difficulties. But no; alas, that was not true. He did not see the reasons against asking Ellie Henderson. She would do it, of course, as he wished it. Since he had brought the pillows, she would lie down... But – but – why she did suddenly feel, for no reason that she could discover, desperately unhappy? As a person who has dropped some grain of pearl or diamond into the grass and parts the tall blades very carefully, this way and that, and searches here and there vainly, and at last spies it there at the roots, so she went through one thing and another; **no, it was not Sally Seton saying that Richard would never be in the Cabinet because he had a second-class brain** (it came back to her); **no, she did not mind that; nor was it to do with Elisabeth either and Doris Kilman; those were the facts. It was a feeling, some unpleasant feeling, earlier in the day perhaps; something that Peter had said, combined with some depression of her own, in her bedroom, taking off her hat; and what Richard had said had added to it, but what he had said? There were his roses. Her parties! That was it! Her parties! Both of them criticised her very unfairly, laughed at her party unjustly, for her parties. That was it! That was it!**

Well, how was she going to defend herself? [...] (p. 132)

Holmes was coming upstairs. **Holmes would burst open the door. Holmes would say, ‘In a funk, eh?’ Holmes would get him. But no; not Holmes; not Bradshaw.** Getting up rather unsteadily, hopping indeed from foot to foot, he considered Mrs. Filmer’s nice clean bread-knife with ‘Bread’ carved on the handle. **Ah, but one mustn’t spoil that. The gas fire? But it was too late now. Holmes was coming. Razors he might have got, but Rezia, who always did that sort of thing, had packed them. There remained only the window, the large Bloomsbury lodging-house window; the tiresome, the troublesome, and rather melodramatic business of opening the window and throwing himself out. It was their idea of tragedy, not his or Rezia’s (for she was with him). Holmes and Bradshaw liked that sort of thing.** (He sat on the sill.) **But he would wait till the very last moment. He did not want to die, Life was good. The sun hot. Only human beings?** Coming down the staircase opposite an old man stopped and

comissió, després d’haver resolt totes les dificultats d’ella. Però no, és clar, això no era veritat. Ell no entenia les raons per no convidar l’Ellie Henderson. O sigui que faria el que ell desitjava, és clar, la convidaria. Com que li havia portat els coixins, es va estirar... Però —però— per què de sobte, sense cap raó que pogués esbrinar, se sentia tan desesperadament infeliç? Com una persona a qui ha caigut una perla o un diamant a l’herba i separa les fulles altes amb molta cura, cap a una i altra banda, buscant debades aquí i allà, fins que al final ho veu entre les arrels, així va revisar en ella una i altra cosa; **no, no era la Sally Seton dient que en Richard no entraria mai al govern perquè tenia un cervell de segona** (ho recordava); **no, això li era igual; tampoc no tenia res a veure amb l’Elisabeth i la Doris Kilman; això eren fets. No, era una sensació, una sensació desagradable, potser d’hores abans; alguna cosa que havia dit en Peter, combinada amb un moment de depressió pròpia, a la seva habitació, quan es treia el capell; i el que li havia dit en Richard s’hi havia sumat, però què havia dit? Hi havia les roses que li havia regalat. I les festes! Era això! Les seves festes! Tots dos l’havien criticat molt injustament, s’havien rigut molt injustament de les seves festes. Era això! Era això!**

Bé, i com es defensaria? [...] (p. 133-134)

El doctor Holmes pujava l’escala. **El doctor Holmes obriria la porta de cop. El doctor Holmes diria: «Mort de por, oi?».** El doctor Holmes l’enxamparia. Però no, ni Holmes, ni Bradshaw. Es va aixecar amb vacil·lació, saltant literalment d’un peu a l’altre, es va mirar el ganivet del pa bonic i net de la senyora Filmer amb la paraula «pa» cisellada al mànec. **Ah, no volia pas embrutar-lo. El gas? Ja era massa tard. El doctor Holmes estava a punt d’arribar. Segurament tenia navalles d’afaitar, però la Rezia, que sempre s’ocupava d’aquestes coses, les havia ficat a la maleta. Només li quedava la finestra, la gran finestra de la pensió de Bloomsbury; la feina tediosa, feixuga i més aviat melodramàtica d’obrir la finestra i llançar-se al buit. Era la idea de la tragèdia que tenien els altres, no ell ni la Rezia (perquè ella estava al seu costat). Als doctors Holmes i Bradshaw els agradava aquesta mena de coses.** (Va seure a l’ampit.) **Però esperaria fins al darrer moment. No**

<p>stared at him. Holmes was at the door. ‘I’ll give it you!’ he cried, and flung himself vigorously, violently down on to Mrs. Filmer’s area railings.</p> <p>[...] Dr. Holmes came in – white as a sheet, shaking all over, with a glass in his hand. She must be brave and drink something, he said (What was it? Something sweet), for her husband was horribly mangled, would not recover consciousness, she must not see him, must be spared as much as possible, would have the inquest to go through, poor young woman. Who could have foretold it? A sudden impulse, no one was in the least to blame (he told Mrs. Filmer). And why the devil he did it, Dr. Holmes could not conceive. (p. 163-164)</p>	<p>volia morir. La vida li agradava. El sol escalfava. Només els éssers humans... Un home que baixava per l’escala de davant es va aturar i el va mirar. El doctor Holmes era a la porta. «Aquí ho teniu!», va cridar, i es va llançar decididament, amb violència, sobre el reixat del jardinet de la senyora Filmer.</p> <p>[...] El doctor Holmes va entrar, blanc com el paper, tremolant de cap a peus, amb un got a la mà. Havia de ser valenta i beure alguna cosa, li va dir (què era?, una beguda dolça), perquè el seu marit estava horriblement destrossat, no recuperaria la consciència, més valia que no el veiés, havia d’estalviar-se tot el que pogués, hi hauria una investigació judicial, pobra dona. Qui podia haver-ho previst? Un impuls sobtat, no era culpa de ningú (va dir a la senyora Filmer). I per què dimonis ho havia fet? El doctor Holmes no ho entenia de cap manera. (p. 164-165)</p>
<p>It was borne through the kitchen. Over her shoulder Lucy reported how Miss Elisabeth looked quite lovely; she couldn’t take her eyes off her; in her pink dress, wearing the necklace Mr. Dalloway had given her. Jenny must remember the dog, Miss Elisabeth’s fox-terrier, which, since it bit had to be shut up and might, Elisabeth thought, want something. Jenny must remember the dog. But Jenny was not going upstairs with all those people about. There was a motor at the door already! There was a ring at the bell – and the gentlemen still in the dining-room, drinking tokay! (p. 182)</p>	<p>El van portar travessant la cuina. Girant-se, la Lucy va informar que la senyoreta Elisabeth estava preciosa; no podia treure-li els ulls de sobre, amb un vestit rosa i el collaret que li havia regalat el senyor Dalloway. La Jenny havia de pensar en el gos, el fox-terrier de la senyoreta Elisabeth, que, com que mossegava, l’havien hagut de tancar i l’Elisabeth tenia por que necessités alguna cosa. La Jenny havia de recordar-se del gos, però no podia pujar a dalt amb tanta gent a la casa. Ja hi havia un automòbil a la porta! Havien trucat al timbre —i els senyors encara eren al menjador, bevent tokaji! (p. 182)</p>
<p>What business had the Bradshaws to talk of death at her party? A young man killed himself. And they talked of it at her party – the Bradshaws talked of death. He had killed himself – but how? Always her body went through it first, when she was told, suddenly, of an accident; her dress flamed, her body burnt. He had thrown himself from a window. Up had flashed the ground; through him, blundering, bruising, went the rusty spikes. There he lay with a thud, thud, thud in his brain, and then a suffocation of blackness. So she saw it. But why had he done it? And the Bradshaws talked of it at her party! (p. 201-202)</p>	<p>Quina necessitat tenien els Bradshaw de parlar de mort a la seva festa? Un home jove s’havia suïcidat. I ells en parlaven a la seva festa —els Bradshaw parlaven de la mort. S’havia suïcidat —però com? Sempre, quan sobtadament li parlaven d’un accident, el vivia de seguida en primera persona: se li encenia el vestit, tot el seu cos cremava. L’home s’havia tirat per una finestra. El terra s’havia enlairat de cop; les punxes rovellades l’havien enfilat, traspasat. A continuació va quedar estès a terra, sentint un pum pum pum al cervell, i després l’ofegament de les tenebres. Ho veia clarament. Però per què ho havia fet? I els Bradshaw parlant-ne a la seva festa. (p. 202)</p>